

КУНЕЦЬ В.В.

З ІСТОРІЇ КІННОЗАВОДСТВА В УКРАЇНІ: МИХАЙЛІВСЬКИЙ КІННИЙ ЗАВОД У 20-х РОКАХ ХХ ст.

Досліджено діяльність Михайлівського кінного заводу в період НЕПу.

Велика кількість коней загинула за роки громадянської війни - це і загальні втрати на фронтах, і великі втрати від голоду через неврожай 1921 р. Особливого збитку було завдано племінному конярству. Майже весь кінний склад заводів був виведений за межі України, залишилися лише хворі, покалічені коні та лошата, яких налічувалися одиниці.

Ще сім років тому на території України функціонувало 4 державні кінні заводи, пункт Галтимора, 8 заводських стаєнь та значна кількість приватних кінних заводів із першокласним матеріалом. Збереглася лише одна Полтавська заводська стайня та невелика кількість племінних коней. Інших було розкидано по окремих радгоспах та приватних господарствах [1].

У 1921 р. у місті й селі проводилася нова економічна політика, прийнята Х з'їздом РКП(б). Кожен селянин повірив у те, що він повновладний господар своєї землі. Перехід до НЕПу викликав у населення бажання розширювати посівні площі, а потреби закордонного ринку це бажання збільшили. Нестача тягової сили позначався на посиленому виробництві й збільшенні числа коней.

Було розпочато перегляд уцілілих заводів і організації нових. Частина заводів, що залишилися не забезпеченими землею, була ліквідована.

У цей же час було організовано ряд нових кінних заводів і відновлена частина колишніх, племінним матеріалом для яких послужили коні, що вилучалися з різних установ. Так, в Одеській губернії організований рисистий завод "Степове", у Полтавській - "Степанівський кінний завод" (ваговозного напрямку), Київській - "Терезине" (змішаний завод), Харківській - "Михайлівський" (змішаний) [2]. Створюються такі об'єднання, як агробази. У звіті Губвиконкому читаємо: "Це господарства, які ставлять своєю метою створення агрокультурних цінностей. З найбільш значущих агробаз є Михайлівський кінний завод" [3].

Головним організаційним центром кінного заводу за весь час існування була економія Михайлівка, яка до революції належала кіннозаводчикові графу Капністу. Ця економія знаходилася на правому березі річки Псел (біля самої річки), у селі Михайлівка Лебединського повіту Сумського округу Харківської губернії.

Починаючи з 1921 р. до Михайлівської економії прикріплювали той або інший земельний масив, оскільки при центральній економії було всього 129 десятин землі (1 господарська десятина = 1,45 га).

Кунець Вікторія В'ячеславівна - завідувач лабораторії науково-інформаційних технологій Української академії аграрних наук (Харків)

У 1922 р. чітко визначилося основне призначення господарства - розведення племінних плідників для поліпшення коней Харківської губернії. Головною метою було дати необхідну робочу силу для селянського господарства. Питання постачання й ремонту коней армії мало вже другорядне значення. Курирував роботу Лебединський земельний відділ повіту за участю Губернського земельного управління.

В архівних документах зазначено: “У 1922 р. до складу господарства входила Михайлівська економія земля б. Цимбала при хуторі Андріївка і Байраки близько 620 десятин (біля 5 верст), урочище Великі Луки Капніста - 330 десятин (біля 18 верст), а також земельний масив Дмитровка - 400 десятин (біля 20 верст) і урочище Семідуби - 324 десятини (біля 20 верст)” [4]. До ХХ ст. існувала межова верста, яка використовувалася для межування і визначення відстаней між населеними пунктами (1 верста = 2,1336 км).

Незначна частка цієї площі оброблялася силами господарства, решта здавалася Лебединським повітовим земельним відділом (далі - ПЗВ) в оренду селянам і в деяких випадках на вельми тривалі строки. Такі дії пояснювалися тим, що в перший рік на устаткування господарства потрібні були чималі засоби, а обробити всю землю, що знаходилася в розпорядженні кінного заводу, було неможливо, тому на умовах орендного договору земля здавалася селянам.

З остаточним переходом господарства в Губернське земельне управління (далі - ГЗУ) влітку 1923 р. за кінним заводом були закріплені такі земельні масиви: економія Михайлівка, хутір Байраки (пізніше хутір Новий), економія Васильєвка та урочище Великі Луки (степ) загальною площею 1848 десятин.

Окрім свого основного завдання - забезпечення державних парувальних пунктів кровними плідниками для поліпшення конярства, губернії, був поставлений цілий ряд додаткових завдань:

- організація племінного свинарства, оскільки район розташування господарства визначає великий попит на племінних свиней через розвиток цієї галузі тваринництва в місцевому селянському господарстві;

- створення племінного розплідника великої рогатої худоби як для забезпечення племінною худобою населення, так і для отримання гною;

- створення рільничого господарства, робота якого будувалася згідно з основним напрямом господарства - племінне тваринництво і, зокрема, кіннозаводство. Завдяки наявності родючих ґрунтів і залізничного сполучення з'явилася можливість займатися виробництвом насінневого матеріалу різних польових культур і забезпечувати сировиною місцеві підприємства сільськогосподарської переробної промисловості (Тростянецький і Південківський цукрові заводи, картопляний завод, розташований у центрі Васильєвського господарства винокурного заводу).

Після визначення конкретних завдань призначення земельних масивів розподілялося таким чином: Михайлівка - центральна економія, у ній концентрувалися управління господарством, кінний завод, племінний розсадник свиней. Були всі необхідні споруди.

Невелика електрична станція давала при турбінному млині освітлення і забезпечувала роботу водопроводу, двох водяних млинів, маслоробки, телефонного зв'язку з м.Лебедин. Хутір Новий, за п'ять верст від Михайлівки, побудований у 1923-1924 рр. - польове господарство. Були приміщення для робітників і службовців, робоча худоба (60 голів), комори. Вода подавалася насосом. Хутір Васильєвка за 18 верст від Михайлівки мав значення резервного фонду. Тут був паровий млин. Урочище Великі Луки за 18 верст від Михайлівки - значний сінокосний фонд господарства, місце для літнього утримання коней.

Всього чисельність робітників і службовців у господарстві в 1923 р. досягла 50 осіб, а в 1925 р. - 37 осіб. Був складений колективний договір. У кінному заводі встановилися два робочі напрями: орловського рисака густого типу; легкі ваговози (арден). Відповідно до цього було створено два відділення. Загальна кількість коней на заводі становила 60 голів (табл.1). Строкатість складу кінного заводу пояснювалася прийнятим способом комплектування - нестача коштів. Так, 5 маток залишалися від заводу Капніста, 10 голів було прислано ГЗУ, частка з яких була отримана при вилученні з військових частин і державних установ, 10 придбано в кінних заводах, 7 доставлені ПЗВ. Маток з відомим походженням було 20 голів.

Містилися коні в приміщеннях, спеціально пристосованих для цілей кіннозаводства. Матки знаходилися в окремих стайнях, що забезпечувало успіх вижеребки.

Склад конепоголів'я Михайлівського кінного заводу станом на 1.01.1925 р.

Порода	Жеребці	Матки	Молодняк віком				Всього
			до 1 року	до 2 років	до 3 років	3-4 роки	
Легкі рисаки	3	8:*/2	2:*/1	3:*/1	1	-	17: (4)
Густий орловський рисак	1	18	6	3	1	1	30
Ваговози	1	4	4	-	-	-	9
Всього	5	32	13	7	2	1	60

Примітка: */ верхові.

Уже в 1924 р. на заводі були поставлені досліди зі штучного осіменіння. 80% осіменених кобил дали приплід. Ще 25 селянських кобил були покриті безкоштовно. Чотири жеребці щорік ставилися на злучні пункти.

Господарство брало участь у сільськогосподарських виставках. Племінні свині й кінський молодняк були премійовані на Лебединській сільськогосподарській виставці.

У перші роки, поки Михайлівський кінний завод не вийшов із стадії організації, він мав заборгованість робітникам і службовцям, а також цукровому заводу за отримані аванси, оскільки ніяких дотацій ні від держави, ні з місцевого бюджету не отримував. Очевидний підйом господарства позначився вже в 1925 р.

Необхідність його функціонування не заперечувалася, оскільки можливість його подальшого розвитку визначалася існуючим попитом на продукцію господарства - племінних плідників.

Наслідки громадянської війни, неврожаї 1921 р. призвели конярство країни до критичного становища. Нестача тяглової сили позначилася на необхідності посиленого виробництва і збільшенні чисельності коней.

-
1. Державний архів Харківської області (далі - ДАХО). - Ф.185. - Оп.1. - Од. зб.128. - Арк.8.
 2. Федотов А. Коневодство и коннозаводство Украины / А. Федотов. - Х.: Издат. отдл. НКЗ, 1923. - 28 с.
 3. ДАХО. - Ф.203. - Оп.1. - Од.зб.2217. - Арк.51.
 4. Там само. - Арк.45-50.

Кунец В.В.

Из истории коннозаводства в Украине: Михайловский конный завод в 20-х годах XX в.

Исследована деятельность Михайловского конного завода в период НЭПа.

Kunets V.V.

Horse breeding in Ukraine: Mykhailivskiy stud farm in 20-th years of the XX century

The article is devoted to activity of Mykhailivskiy stud farm in the period of the New economic policy.

Отримано 24.08.2009